

**FUNDAMENTAL AND APPLIED RESEARCHES:
CONTEMPORARY SCIENTIFIC AND PRACTICAL
SOLUTIONS AND APPROACHES.**

INTERDISCIPLINARY PROSPECTS

Edited by: A. Dushniy, M. Makhmudov, M. Strenacikova

**ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ТА ПРИКЛАДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ:
СУЧАСНІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ
РІШЕННЯ ТА ПІДХОДИ.**

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПЕРСПЕКТИВИ

За редакцією: А. Душний, М. Махмудов, М. Стреначікова

October 25, 2019

Baku

Banska Bystrica

Uzhhorod

Kherson

25 жовтня 2019

Баку

Банська Бистриця

Ужгород

Херсон

Azerbaijan National Academy of Sciences
Institute of Philosophy (Azerbaijan)
Academy of Arts in Banska Bystrica (Slovakia)
Uzhhorod National University
Kherson Faculty of the Odesa
State University of Internal Affairs

Національна Академія Наук Азербайджана
Інститут філософії (Азербайджан)
Академія мистецтв у Банській Бистриці (Словаччина)
Ужгородський національний університет
Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ

**FUNDAMENTAL AND APPLIED RESEARCHES:
CONTEMPORARY SCIENTIFICAL AND PRACTICAL SOLUTIONS
AND APPROACHES**

INTERDISCIPLINARY PROSPECTS
VOLUME V

Edited by:

A. Dushniy, M. Makhmudov, M. Strenacikova

**ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ТА ПРИКЛАДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ:
СУЧАСНІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ РІШЕННЯ
ТА ПІДХОДИ**

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПЕРСПЕКТИВИ
ТОМ V

За редакцією:

А. Душний, М. Махмудов, М. Стреначікова

Баку – Banska Bystrica – Uzhhorod – Kherson
October 25, 2019
Posvit, 2019

Баку – Банська Бистриця – Ужгород – Херсон
25 жовтня 2019
Посвіт, 2019

*Recommended by the Academic Council of the
Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Azerbaijan
(the Protocol № 10, October, 10, 2019)*

*Recommended by the Rector of the Academy of Arts in Banska Bystrica
(the Protocol № 10, October, 24, 2019)*

UDC 001.89(477+479.24)(08):005.745

F 94

Fundamental And Applied Researches: Contemporary Scientifical and practical Solutions and Approaches. Interdisciplinary Prospects. Volume V / [Editors: A. Dushniy, M. Makhmudov, M. Strenacikova]. – Baku – Banska Bystrica – Uzhhorod – Kherson: Posvit, 2019. 616 p.

ISBN 978-617-7401-47-5

In the collection the articles of the participants of the V International Scientifical-practical conference «Fundamental And Applied Researches: Contemporary Scientifical-Practical Solutions and Approaches. Interdisciplinary Prospects» are published. In the materials of the collection questions of philosophy, pedagogy, psychology, sociology, history, culturology, art studies, philology, literary criticism, tourism study, local lore studies, political science, juridical, economic and natural sciences are elucidated.

The edition is addressed to scholars, lecturers and students of higher educational institutions.

UDC 001.89(477+479.24)(08):005.745

The editorial board:

Dushniy A. – Ph.D. in Education, Associate Professor, Correspondent Member of the International Academy of Sciences of Pedagogical Education (Ukraine); **Didi V.** – PaedDr. MgA. et Mgr., Professor, Rector of the Academy of Arts in Banska Bystrica (Slovakia); **Halunko V.** – Doctor of Law, Professor (Ukraine); **Kuzmenko J.** – Ph.D. hab. (Education), Professor (Ukraine); **Makhmudov M.** – Doctor of Philosophy, Leading Researcher of Institute of Philosophy of the NAS (Azerbaijan); **Mamedzade I.** – Doctor of Philosophy, Professor of Institute of Philosophy of the NAS (Azerbaijan); **Mustafayev A.** – Doctor of Philosophy, Professor of Institute of Philosophy of the NAS (Azerbaijan); **Strenacikova M.** – doc. CSc., PhD., Associate Professor of the Academy of Arts in Banska Bystrica (Slovakia); **Strenacikova M.** – PaedDr., Bc., PhD., Lecturer Academy of Arts in Banska Bystrica (Slovakia); **Tagiyev A.** – Leading Researcher of Institute of Philosophy of NAS (Azerbaijan).

Reviewers:

Buniyatzade T. – Academician, Full Member of the National Academy of Sciences of Azerbaijan.

© National Academy of Sciences of Azerbaijan, 2019
© Academy of Arts in Banska Bystrica, 2019
© SHEE «Uzhhorod National University», 2019
© Dushniy A., Makhmudov M., Strenacikova M., 2019
© Posvit, 2019

ISBN 978-617-7401-47-5

*Рекомендовано Вченою радою Інституту Філософії
Національної академії наук Азербайджану
(протокол № 10 від 24 жовтня 2019 року)*

*Рекомендовано ректоратом Академії мистецтв у Банській Бистриці
(протокол № 10 від 10 жовтня 2019 року)*

УДК 001.89(477+479.24)(08):005.745

Ф 94

Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи
Ф 94 ди. Міждисциплінарні перспективи. Том V / [редактори-упорядники А. Душний, М. Махмудов, М. Стреначікова]. – Баку – Банська Бистриця – Ужгород – Херсон: Посвіт, 2019. 616 с.

ISBN 978-617-7401-47-5

У збірнику опубліковані статті учасників V-ї міжнародної науково-практичної конференції «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи. Міждисциплінарні перспективи». В матеріалах розкриваються питання філософії, педагогіки, психології, соціології, історії, культурології, мистецтвознавства, мовознавства і літературознавства, туристознавства, краєзнавства, політології, юридичних, економічних й природничих наук.

Видання адресоване науковцям, викладачам і студентам вищих навчальних закладів.

УДК 001.89(477+479.24)(08):005.745

Редакційна колегія:

Галуцько В. – доктор юридичних наук, професор (Україна); **Діді В.** – доктор наук, професор, ректор Академії мистецтв у Банській Бистриці (Словаччина); **Душний А.** – кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної академії наук педагогічної освіти (Україна); **Кузьменко Ю.** – доктор педагогічних наук, професор (Україна); **Мамедзаде І.** – доктор філософських наук, професор ІФ НАН (Азербайджан); **Махмудов М.** – доктор філософії, провідний науковий співробітник ІФ НАН (Азербайджан); **Мустафаєв А.** – доктор філософських наук, професор ІФ НАН (Азербайджан); **Стреначікова М.** – доктор наук, доцент Академії мистецтв у Банській Бистриці (Словаччина); **Стреначікова М.** – доктор філософії, викладач Академії мистецтв у Банській Бистриці (Словаччина); **Тагієв А.** – головний науковий співробітник ІФ НАН (Азербайджан).

Рецензенти:

Буніятзаде Т. – академік, дійсний член Національної академії наук Азербайджану.

© Національна Академія Наук Азербайджану, 2019
© Академія мистецтв у Банській Бистриці, 2019
© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2019
© Душний А., Махмудов М., Стреначікова М., 2019
© Посвіт, 2019

ISBN 978-617-7401-47-5

SOCIAL AND NATURAL SCIENCES

Abasov A. Ethics and morality in the Post-non-classical era	484
Abasov MirFaraj. Digital economy and formation of a post-capitalist system.....	491
Adygezalova S. Some results of the development of gender studies in Azerbaijan	498
Bilan T. Philosophical and psychological elements of the empathic ability of future pedagogues.....	507
Garnyk L., Posokhov I., Snihurova I., Sheianova E. Game of stratagems: archetypal nature of success strategies building	514
Calinescu T., Likhonosova G. Modern technologies of coverage the system financial crisis and development of business entities	524
Kuzmenko I. Ukrainian practice of interaction between educational institutions and the police to prevent and combat domestic violence	534
Levandivskiy O., Humeniuk V., Kaziuka N. Capital investments of agricultural producers in the globalization conditions.....	540
Mustafayev R. Relationship of Abu Nasr Al-Farab's artisttel poety in the Muslim's east.....	550
Nazmiiev A. Scientific view on the structure of social competence	555
Nesprava N. The axiology of power in the understanding of great Christian teachers and saints.....	562
Petryshyn H. Objective conditions and subjective factors of virtualization of consciousness	572
Salmanzade T. Dialogue among civilizations: current realities and global challenges.....	579
Sytnyk O., Sereda J. The criminal-legal nature of the ideology of soviet totalitarianism in the USSR during the 1920s – 1930s	584
Fomych M., Snisarenko Y., Kosiak S. Features of cognitive sphere of fire-rescuers	591
Shevchenko S. Development of social relations in the academic group as a team building condition	599
Shevchuk V. Peculiarities of inventory remembering in older preschool children with dead mental development in foreign study	605
Yatchuk O. Interactive television and media-audience: prospective trends of development.....	610

Галина ПЕТРИШИН – кандидат політичних наук, доцент кафедри філософії та суспільних наук, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна, індекс 46000 (onackogalina@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3428-8789>

Researcher ID: I-7512-2018 (<http://www.researcherid.com/rid/I-7512-2018>)

Halyna PETRYSHYN – Candidate of Political Science, Associate Professor of the Department of Philosophy and Social Sciences, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2 Maxyma Kryvonosa Street, Ternopil, Ukraine, postal code 46000 (onackogalina@gmail.com)

ОБ'ЄКТИВНІ УМОВИ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ФАКТОРИ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ СВІДОМОСТІ

Анотація. *Мета статті* – теоретичний аналіз джерел та причин набуття свідомістю віртуальних рис, змістовна конкретизація процесу віртуалізації свідомості. **Методологія дослідження** базується на принципах соціального конструктивізму та структурно-функціональному підході. Соціальний конструктивізм дозволяє розглянути процес віртуалізації свідомості як похідного від соціальних уявлень та знань людини, що є результатом розумового конструювання. Структурний функціоналізм дозволяє встановити зв'язок між знаннями та уявними образами свідомості у відповідності з її ціннісно-смиловою моделлю. **Науковою новизною статті** є розгляд процесу віртуалізації свідомості як закономірного наслідку пізнавальної діяльності та ціннісно-смилової моделі особистості. **Висновки.** Природу віртуалізації свідомості можна зрозуміти лише в контексті процесів взаємодії свідомості і мислення з реальністю. Мислення забезпечує процес зняття копій реальності у формі абстрактних моделей, а свідомість надає їм статусу реального об'єкту відповідно до системи цінностей, соціальних інтересів та рівня знань особистості. Механізм постійного переключення уваги людини зі світу віртуальних об'єктів на реальні є основним джерелом формування віртуальної свідомості. Іншим джерелом формування віртуальних рис свідомості є природа самої реальності. Оскільки культура є штучним утворенням, різні форми якої мають ігрову складову, це створює умови для виходу свідомості у суб'єктивний віртуальний простір. Засобом, що відтворює різні форми культури, є соціальна взаємодія людей, яка здійснюється на основі мови. Знаки мови, володіючи різними функціональними характеристиками, сприяють розширенню меж їх розуміння на рівні суб'єктивної та теоретичної свідомості, виступаючи у ролі віртуального простору. Сам простір соціальної взаємодії людей, позначений впливом знакових форм, є також віртуальним простором для формування віртуальних рис свідомості. Розвиток новітніх технологій суттєво змінив характер соціальної взаємодії людей завдяки просторово-часовій неузгодженості комунікативних дій суб'єктів. Це уподібнює соціальну комунікацію відкритим формам тексту і впливає на розчеплення реальності на чисельні не пов'язані між собою фрагменти. Складність в опрацюванні цієї інформації мисленням і свідомістю зумовлює розширення межі реального. Підсилює цю тенденцію нелінійний характер розвитку сучасного суспільства. Під впливом віртуального простору, створеного новітніми технологіями, відбувається зближення соціального і віртуального. Те, як це вплине на межі віртуалізації мислення та механізм функціонування свідомості, є предметом подальших досліджень. **Методологія дослідження** дозволила представити механізм віртуалізації свідомості як взаємодію об'єктивних умов і суб'єктивних факторів у внутрішньому часі особистості. А зміст процесу віртуалізації свідомості розглянути у контексті взаємодії мислення і свідомості людини з реальністю.

Ключові слова: віртуальність, віртуалізація, віртуальна реальність, віртуальний простір, віртуальна свідомість, віртуалізація свідомості.

OBJECTIVE CONDITIONS AND SUBJECTIVE FACTORS OF VIRTUALIZATION OF CONSCIOUSNESS

Summary. The purpose of the article is theoretical analysis of sources and causes of virtualization of consciousness, meaningful concretization of the process of virtualization of consciousness. **The research methodology** is based on the principles of social constructivism and structural-functional approach. Social constructivism allows us to consider the process of virtualization of consciousness as a derivative of social concepts and human knowledge, which is the result of mental construction. Structural functionalism makes it possible to link knowledge and fantasy images of consciousness in accordance with its value-meaningful model. **The scientific novelty** of the article is defined by considering the process of virtualization of consciousness as a natural consequence of cognitive activity and value-meaningful model of personality. **Conclusions.** Natural virtual fantasies can be understood in the context of processes relating to the interaction of consciousness and thinking with reality. Thinking provides the process of copying of reality in the form of abstract models, and consciousness gives them the status of a real object according to the system of values, social interests and the level of knowledge of an individual. The action of constantly switching human attention from the world of virtual objects to the real is the main source of formation of virtual consciousness. Another source of the formation of virtual features of consciousness is the nature of reality itself. As culture is artificially constructed and the various forms of it have a game component, it creates the conditions for consciousness to enter into a subjective virtual space. The social interaction of people by means of language is a way to create different cultural forms. Language signs with different functional characteristics help to expand the boundaries of their understanding at the level of subjective and theoretical consciousness, acting as a virtual space. The very space of social interaction of people, marked by the influence of sign forms, is also a virtual space for the formation of virtual features of consciousness. The development of new technologies has significantly changed the nature of social interaction of people due to the space-time mismatch of the communicative actions of the subjects. It makes social communication similar to open forms of text and affects the splitting of reality into numerous unrelated fragments. The complexity of processing this information by thinking and consciousness causes the boundary of the reality to widen. The non-linear nature of modern society's development reinforces this tendency. There is a convergence of social and virtual under the influence of virtual space created by the latest technologies. The subject of further research will investigate how this will affect the limits of the virtualization of thought and the mechanism of functioning of consciousness. The research methodology allowed us to present the mechanism of virtualization of consciousness as the interaction of objective conditions and subjective factors in the inner time of the individual. The content of the process of consciousness virtualization is considered in the context of the interaction of human thinking and consciousness with reality.

Keywords: virtuality, virtualization, virtual reality, virtual space, virtual consciousness, virtualization of consciousness.

Постановка проблеми. Нині головною темою обговорення у контексті віртуального є роль сучасних інформаційних та комунікативних технологій у відображенні та конструюванні людиною об'єктів реального світу. Поза належною увагою залишається ціла низка питань, які є вагомими у розумінні механізму змін свідомості в напрямку її віртуалізації. Це спонукало нас до аналізу проблеми, як процесу, позначеного особливостями взаємодії людини із зовнішнім світом, та ціннісно-смыслову моделлю особистості. Саме тому **метою нашого дослідження** є теоретичний аналіз джерел та причин набуття свідомістю віртуальних рис, змістовна конкретизації процесу віртуалізації свідомості.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Сучасний стан дослідження проблеми вказує на її міждисциплінарний характер. Всі дискурси в області сучасної західної віртуалістики ведуться довкола питань природи реальності і свідомості. Пошук шляхів їх вирішення призвів до формування теорії сенсомоторного висновку, теорії прогнозуючого кодування та гіпотези симуляції реальності.

Гіпотезою симуляції передбачається, що наша реальність є комп'ютерною симуляцією або симуляцією позаземних цивілізацій (штучного інтелекту). Тому людина не усвідомлює в повній мірі, що живе в одному з віртуальних світів. Така симуляція, згідно міркувань Ніка Бострома, може у майбутньому призвести до створення «Надрозуму» – здійснення штучного інтелекту такого рівня, який не просто дорівнює людському розуму, а значно перевершує його. Після останньої зупинки наш поїзд набере швидкості до такої міри, що біля станції «Людина» не зможе не тільки зупинитися, але навіть уповільнити хід. Швидше за все, він зі свистом промчить повз» (Бостром, 2016, с. 4).

У теорії сенсомоторного висновку основна увага приділена ролі сенсорного сприйняття інформації мисленням у побудові моделей світу. Прибічники цієї теорії вважають, що механізм аллоцентричної локації, який забезпечує цілісне сприйняття сенсорних відчуттів, діє і в управлінні нашими абстрактними моделями.

Основною ідеєю теорії прогнозованого кодування є визнання моделюючих функцій мислення у відображенні реальності. Оскільки наше сприйняття реальності генерується мисленням, ми вимушені постійно концентрувати увагу на тому, що змодельовано ним, а не на реальному.

У питаннях ролі свідомості в процесах відображення реальності сьогодні привертають увагу роботи Д. Чалмерса, згідно міркувань якого неможливо одержати докази реальності чи нереальності нашого світу, оскільки наші «переконання є чимось на подобі пояснюючого конструкту»... «вони являють собою установки по відношенню до пропозицій, які повідомляють щось про світ» (Чалмерс, 2013, с. 9). Ці установки вчений називає «пропозиціональними».

Серед останніх вітчизняних досліджень, дотичних до теми, відзначимо монографічне видання Т. Титаренко, в якому розглядається значення гри у формуванні віртуального простору. Гра є «своєрідним анклавом у життєструктуруванні», що «утворює всередині справжнього (тобто серйозного) життя «магічне коло», у якому діє «іншоособа» (Титаренко, 2014, с. 104). Втім, не тільки комп'ютерні ігри призводять до віртуалізації свідомості.

У монографічному дослідженні М. Журби проводиться думка «щодо універсальності віртуальної реальності» та одночасно її відносності до об'єктивної реальності, яка її породжує, оскільки «образи об'єкта завжди породжуються об'єктами, і тут вони вже виступають в якості віртуальної реальності» (Журба, 2016, с. 106).

Аналіз генезису феномену «віртуальна реальність» здійснений О. Дзьобань та Є. Майнуловим. Провідним значенням віртуального автори визнають здатність людини «покинути межі буденності й поглянути інакше на дійсність, змінивши свідомість, застосувавши свої приховані можливості» (Дзьобань, 2017, с. 22).

З поміж останніх робіт на пострадянському просторі нашу увагу привернуло дослідження Л. Кошетарової, яка стверджує: «Віртуальність є одним з аспектів становлення реального буття, створюється така реальність за рахунок взаємодії індивідуальних свідомостей в тому чи іншому інформаційному полі, в результаті якого утворюється якась ідеаціональна віртуальна культура» (Кошетарова, 2019, с. 64).

Сьогодні змістовна неоднозначність понять, які є ключовими у дослідженні, потребують нашого уточнення. Отже, під поняттям «віртуальна реальність» розуміємо символічну реальність, яка є наслідком взаємодії людини з образами об'єктів у внутрішньому часі особистості. «Віртуальність» тлумачимо як об'єкт, дію, ставлення, які створені уявою людської думки або змодельовані за допомогою технічних засобів. Реальним будемо вважати все те, що викликає виразні, узгоджені між

собою відчуття до певних речей. І, оскільки розуміння феномену «віртуальна свідомість» сьогодні ще недостатньо сформульоване, означимо його зміст як свідомість людини, яка розширює межі реального завдяки використанню образів-уяви. Під віртуалізацією свідомості – процес набуття свідомістю віртуальних рис.

Виклад основного матеріалу. Відображення і пояснення об'єктів світу потребує роботи мислення і свідомості. Завдяки мисленню предмети дійсності, за якими ми спостерігаємо, фіксуються у формі певної абстрактної моделі, що відображає їх властивості. Моделювання як основний спосіб фіксації реального дозволяє не тільки зберігати про нього інформацію, а й за потреби здійснювати пошук вирішення нових задач, які постають перед людиною у процесі пізнання. До переосмислення нового залучається механізм асоціативного мислення, що сприяє побудові ще однієї моделі-копії реального об'єкту.

Якщо мислення фіксує копії об'єктів світу, то свідомість, відповідно до набору знань, цінностей, інтересів, установок та потреб особистості, надає їм статусу реальних. Саме в особливостях цього процесу, на нашу думку, і міститься одне з джерел віртуалізації свідомості.

Іншим джерелом є постійне переключення уваги людини з світу віртуальних об'єктів мислення на світ реальних об'єктів. Складність полягає у швидкості прийняття свідомістю рішення про реальність віртуального. Тому у їх поясненні свідомість починає використовувати різні форми віртуальності.

Історично першою формою заданості віртуального є міф, який породжує та провокує події індивідуального й колективного життя за принципами вірогідної причинності. Міф здатен не тільки замінити раціональне мислення, а й символічно доповнювати його абстрактні смисли до цілісної повноти.

Відзначимо, що міфічний опису світу на ранніх стадіях не має великої смислової глибини і співвідноситься з емоційним сприйняттям. Перехід від емоційного до чуттєво-практичного освоєння дійсності розвиває уяву людини та забезпечує її асоціативне спілкування зі світом, що знаходить відображення в системі створюваних нею образів-уяви як способу представлення та заміщення властивостей матеріального і духовного світу. Створені людиною абстрактні сутності наділяються іменами, які за Й. Гайзінга «є не що інше, як гра слів. Так людство все знову і знову творить своє вираження буття, другий, вигаданий світ поруч зі світом природи» (Гайзінга, 2011, с. 12).

У ході історичного поступу суспільства розвиток пізнавальних можливостей людини сприяє формуванню міфологічних уявлень через аналіз досвіду. Виникають перші міфологічно-філософські системи уявлень про світ, основу яких складають перетворені образи та символи міфів. З формуванням наукового досвіду, можливості для виходу свідомості в площину віртуального зберігаються. Як форма моделювання предметів світу наукові поняття завжди будуть відносними до дійсності. Як штучний конструкт мови, передбачатимуть множинність варіантів у інтерпретації їх смислу.

Будь-яка соціальна комунікація, за Д. Ляшенко, є інтерпретацією і передбачає розуміння, «від якого залежить наше уявлення про істину (об'єктивний стан справ)» (Ляшенко, 2015, с. 39). Різні типи знаків, якими оперує людина в комунікації, впливають на встановлення відповідності між концептом знаку і його значенням. Наприклад, коли ми розглядаємо фотокопію деякої події, то її тлумачення буде опосередковане набутим нами в цій ситуації досвідом або його відсутністю. В обох випадках ми будемо підключати уяву та формувати суб'єктивні образи події.

Вагомий вплив на розуміння комунікантами один одного здійснює канал комунікації, що зумовлено, за винятком усного, просторово-часовою неузгодженістю їх комунікативних дій. Посередництво каналів комунікації у комунікативному акті (відправник – повідомлення – одержувач) впливає

на зміст інформації та її значимість для одержувача. Електронна пошта, мережа Інтернет, мобільний телефон, комп'ютер та листування позбавляють учасників комунікації і фізичного контакту. Володіючи неповною інформацією про співрозмовника, суб'єкти комунікації мають можливість конструювати образи «Іншого» та своїх «Я» не обтяжені репрезентацією дійсної особи. Зокрема, у Інтернет-комунікації людина може подавати себе будь-ким, змінюючи свій зовнішній вигляд, ім'я та стать. Основним засобом, який дозволяє створювати різні образи «Я» та відчуті інший вимір власного буття є гра. Завдяки грі віртуальна особистість створює певні підпростори – топоси своїх віртуальних комунікацій, а гіпертекстові технології лише посилюють цей процес.

Варто додати, що ігровий компонент присутній у будь-якій формі культури та поведінці людини в соціумі. Ми граємо роль вчителя, матері, дочки і формуємо свої іміджі. Ми вдавано посміхаємося чи ображаємося. Ми придумали правила поведження і намагаємося їх дотримуватися. Наші обряди є своєрідним інсценуванням, яке одночасно є і не є нашими реаліями. Проте у цій грі, яка створює умови для виходу свідомості за межі реального, ми приймаємо участь безпосередньо і використовуємо власну уяву.

Сучасні досягнення комп'ютерного моделювання в поєднанні з візуалізацією сприяють злиттю людини з комп'ютером. Наслідком маємо «злиття декількох рівнозначних реальностей, що породжує відчуття змішаної реальності» (Строева, 2017, с. 396). Відбувається руйнування межі реального і нереального, свідомого і несвідомого, що позначається на процесі самоідентифікації людини і дає можливість говорити про формування нового типу людини – віртуальної особистості.

Ну і, безперечно, опорним у питанні віртуалізації свідомості нашого сучасника є контекст сучасної постмодерної культури. В умовах зміни моделі суспільної історії з лінійної на нелінійну, сучасна культура характеризується своєю незавершеністю, мінливістю, багатолікістю та амбівалентністю. Всі ці тенденції змушують нас вносити власну визначеність у навколишнє буття. Як наслідок, картина світу являє собою сукупність розпорошених потоків буденної свідомості, що утримує різні профановані результати сучасного пізнання. Більше того, реальність предметів світу за нас визначають сучасні медіа, які пропонують готові моделі-імітації дійсного. Згідно міркувань С. Жижека, завдяки «гіперреалізму» образів, якими бомбардують нас ЗМІ – все частіше і частіше ми сприймаємо тільки їх колір і контури, але не глибину і обсяг: «Без візуального кордону не може або майже не може існувати ментальна уява; без частки сліпоти немає нічого» (Жижек, 2012, с. 230). Опис змісту цієї ситуації знаходимо і у Ж. Бодрійяра: «Більше ніякої дзеркальності між істотою і зовнішністю, реальним і його концептом» (Бодрійяр, 2013, с. 16).

Посилення трансформації соціального простору під впливом віртуального, створеного сучасними технологіями, виявляє себе у формуванні віртуальних аналогів різних сфер діяльності людини. Наприклад, значна частка економічних взаємодій, політичних акцій та наукових дискурсів перенесені сьогодні у віртуальний простір. Такі тенденції докорінно змінюють механізм набуття нами досвіду, а значить і механізм конструювання нами світу, його ціннісної моделі. Сьогодні ми всі є відкритим текстом як для себе, так і для інших.

Висновки. Наслідком процесу взаємодії людини з світом є побудова різноманітних абстрактних моделей, які є матрицею наших знань про світ. Оскільки наші концепти знань позначені впливом набутого соціального досвіду, соціального інтересу до явищ дійсності і рівнем розвитку знань культури, то у процесі пізнання світу ми будемо залучати в допомогу уяву.

Будь-яка знакова форма культури є моделлю реального предмету. Тому в процесі ідентифікації його смислового контенту ми вдаємося до інтерпретації, залучаючи асоціативне мислення.

Простір для формування віртуальних рис свідомості створюють і різні форми комунікації. Завдяки каналам комунікації та кодуванню інформації створюється віртуальний простір комунікації.

Наше життя у суспільстві – це завжди гра. Приміряючи до себе не властиві нам риси, ми стаємо не ми і, одночасно, продовжуємо існувати у тому ж фізичному тілі. Наша свідомість роздвоюється. Підсилюють цю характеристику свідомості сучасні комунікативні технології та риси культури постмодерну.

Новітні технічні досягнення дозволяють переміщуватися у паралельний простір на тривалий період часу, не виходити з дому і спілкуватися з друзями, займатися професійною діяльністю. Ми уже не лише мислимо віртуально, а й починаємо жити віртуально. Які ризики це має для мислення і свідомості людини є питанням відкритим для подальших досліджень.

Логіка дослідження дозволила нам підтвердити нашу гіпотезу про те, що віртуалізація свідомості є закономірним наслідком процесу пізнання світу і ціннісно-смислової моделі особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Бодрийяр, Ж. (2013). *Симулякри и симуляция*. (перевод О. А. Печенкина). Тула: ООО «Тульский полиграфист», 204 с.

Бостром, Н. (2016). *Искусственный интеллект. Этапы. Угрозы. Стратегии*. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 496 с.

Дзьобань, О. П. (2017). Сучасний віртуальний простір: конгеніальність віртуальності й міфу. *СТРАТЕГІЧНІ ПРИОРИТЕТИ = Strategic priorities: наук.-аналіт. зб.*, (3), 163–170. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.35.119619>.

Жижек, С. (2012). *Чума фантазій*. (Пер. с англ.) Харьков: Изд-во Гуманитарный Центр, 388 с.

Журба, М. А., Пагава, О. В., Байдик, В. В. (2016). *Лабиринты виртуального: Тесей у поисках Ариадны*. Харьков: Видавництво «Точка», 334 с.

Кошетарова, Л. Н., Лосинская, А. Ю. (2019). Флуктуации виртуальности: модели виртуальной реальности в контексте культурной динамики. *Ценности и смыслы*, (1(59)), 62–77. DOI: 10.24411/2071-6427-2018-10050.

Ляшенко, Д. (2015). *Семиотическое моделирование реальности*. Одесса: Печатный дом, 168 с.

Строева, О. В. (2017). Эпоха «размножения» персонального экрана: изменение восприятия пространства и времени. *Обсерватория культуры*, т. 14, (4), 396–403. DOI: 10.25281/207231562017144396403.

Титаренко, Т. М. Кочубейник, О. М., Черемних, К. О. (2014). *Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності*. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ: Міленіум, 206 с.

Хейзинга, Й. (2011). *Homo ludens. Человек играющий* (Сост., предисл. и пер. с нидерл. Д. В. Сильвестрова; Комментар., указатель Д. Э. Харитоновича). СПб.: Изд-во Ивана Лимбаха, 416 с.

Чалмерс, Д. (2013). *Сознающий ум: В поисках фундаментальной теории*. (Перевод с английского В. В. Васильева). Москва: УРСС: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 512 с.

REFERENCES

Bodriyyar, Zh. (2013). *Simulyakryi i simulyatsiya* [Simulacra and simulation] (pervod O. A. Pechenkina). Tula: ООО «Tulskiy poligrafist», 204 s. [in Russian].

Bostrom, N. (2016). *Iskusstvennyy intellekt. Etapy. Ugrozyi. Strategii* [Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies]. Moskva: Mann, Ivanov i Ferber, 496 s. [in Russian].

Chalmers, D. (2013). *Soznayuschiy um: V poiskah fundamentalnoy teorii* [The Conscious Mind: In Search of a Fundamental Theory]. (Pervod s angliyskogo V. V. Vasileva). Moskva: URSS: Knizhnyy dom «LIBROKOM», 512 s. [in Russian].

Dzoban, O. P. (2017). Suchasnyi virtualnyi prostir: konhenialnist virtualnosti [Modern Virtual Space: Congeniality of Virtualness and Myth]. *STRATEHICHNI PRIORYTETY = Strategic priorities: nauk.-analit. zb.*, (3), 163–170. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.35.119619>. [in Ukrainian].

Hyoyzinga, Y. (2011). *Homo ludens. Chelovek igrayuschiy* [Homo ludens. Playing Man]. (Sost., predisl. i per. s niderl. D. V. Silvestrova; Komment., ukazatel D. E. Haritonovicha). SPb.: Izd-vo Ivana Limbaha, 416 s. [in Russian].

Koshetarova, L. N., Losinskaya, A. Yu. (2019). Fluktuatsii virtualnosti: modeli virtualnoy realnosti v kontekste kulturnoy dinamiki [Fluctuations of Virtuality: Models of Virtual Reality in the Context of Cultural Dynamics]. *Tsennosti i smyislyi*, (1(59)), 62–77. DOI: 10.24411/2071-6427-2018-10050. [in Russian].

Lyashenko, D. (2015). *Semioticheskoe modelirovanie realnosti* [Semiotic Modeling of Reality]. Odessa: Pechatnyiy dom, 168 s. [in Russian].

Stroeva, O. V. (2017). Epoha «razmnozheniya» personalnogo ekrana: izmenenie vospriyatiya prostranstva i vremeni [The Era of Personal Screen «Multiplication»: Changing the Perception of Space and Time]. *Observatoriya kulturyi*, t. 14, (4), 396–403. DOI: 10.25281/207231562017144396403. [in Russian].

Tytarenko, T. M. Kochubeinyk, O. M., Cheremnykh, K. O. (2014). *Psyhologichni praktyky konstruiuvannia zhyttia v umovakh postmodernoi sotsialnosti* [Psychological Practices of Life Construction in Postmodern Sociality]. Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut sotsialnoi ta politychnoi psyhologii. Kyiv: Milenium, 206 s. [in Ukrainian].

Zhizhek, S. (2012). *Chuma fantaziy* [The Plague of Fantasies]. (Per. s angl.) Xarkov: Izd-vo Gumanitarnyy Tsent, 388 s. [in Russian].

Zhurba, M. A., Pahava, O. V., Baidyk, V. V. (2016). *Labirynty virtualnoho: Tesei u poshukakh Ariadny* [Labyrinths of Virtual: Theseus in Search of Ariadne]. Kharkiv: Vydavnytstvo «Tochka», 334 s. [in Ukrainian].